

Hra (doufejme) nekončí

Recenzní ohlasy nejnovější knihy Milana Kundery „Festival bezvýznamnosti“ (The Festival of Insignificance, Faber & Faber, London, 2015), které jsem měl dosud možnost přečíst, jako na příklad z britských „The Times“ nebo z amerických „The Wall Street Journal“, vesměs považovaly tento zhruba stodesetistránkový román za autorův epilog. Vycházely z předpokladu, že právě důraz na sladkou, odlehčující bezvýznamnost, je tím pravým testamentem, který se nám autor snaží zanechat. Je tomu ale tak doopravdy?

V celém Kunderově díle se po celou dobu jeho tvorby objevuje několik zásadních témat a autor se k nim neustále vrací ve formě dalších a dalších variací. Patrné je i to, že se autor ve svých francouzsky psaných románech – byť na menším prostoru – vrací k tématům a myšlenkám popsaným již dříve v češtině, a nynější román v tom směru není žádnou výjimkou. Není tu jen bezvýznamnost, která se již dříve tematicky objevovala na příklad v „Jakubu a jeho pánovi“, v „Nesmrtelnosti“ či „Nesnesitelné lehkosti bytí“, ale vracejí se tu i další autorovy oblíbené témata. Nepochopený vtip (Žert, Směšné lásky, Kniha smíchu a zapomnění), míjení v komunikaci (Kniha smíchu a zapomnění, Nesmrtelnost, Ignorance), plození či neplození (Valčík na rozloučenou, Jakub a jeho pán) nebo hravost ve svádění (Směšné lásky, Nesnesitelná lehkost bytí, apod), kterou mám osobně asi nejraději. Vždycky mi připadal krásný ten Kunderův svět, kde každá žena je vždy ochotně svolná ke svedení a i zde v této zdánlivě rozpustilé pařížské burlesce není o takové příhody nouze. Takže tedy – proč akcentovat zrovna bezvýznamnost, proč ne tu hravost, komunikaci, identitu či další motivy, které se nám tu vracejí?

Jinou otázkou je, proč vůbec nějaké poselství, neřkuli testament v knize hledat. Cožpak nás autor v „Pomalosti“ dostatečně nevaroval, abychom nebrali vážně ani slovo, které v ní napíše? Ostatně tuto větu připomíná i americký recenzent, i když jinak se jí vůbec neřídí a nepolevuje v hledání autorovy závěrečné pravdy, či poselství světu.

Což opravdu není za každou cenu třeba. Kniha nás ovládne svou lehkostí stylu, svým šarmem, svou hravostí, a když v ní přestaneme hledat autorův testament, tak nás bude hlavně dobře bavit, a občas nám sdělí i nějakou hodně zajímavou zajímavost – na příklad o Chruščovově popisu Stalinových historek nebo o původu názvu města Kaliningrad, abych zmínil jen pár.

Ale dobře, pojďme si tu hru na (případný) testament zahrát taky a podívejme se na román badatelskýma očima literárního kritika:

V ulicích Paříže se postupně seznamujeme se čtyřmi intelektuály vesměs mladšího věku, kteří tu jsou prezentováni jako známí samotného autora. Jsme svědky jejich debat o Chruščovově knize pamětí, která je hodně spojená s osobností Stalina, posléze se s nimi zúčastníme narozeninového večírku a vše končí ztřeštěnou scénou, kdy jedna z postav střílí na sochy v Lucemburských zahradách v improvizovaném divadelním výstupu. To vše je proloženo vzpomínkami – na příklad na matky některých postav – sny a mnoha úvahami a reflexemi. Zde jen několik příkladů těchto tematických zamýšlení, které nás přesvědčí o neuvěřitelné šíři autorova zorného pole:

- Existenciální (ne)význam odhalování dívčích pupíků
- Předstírání smrtelné choroby pro zdůraznění osobní identity

- Unudění ženy jako nejspolehlivější postup, jak ji svést
- Rozdíly mezi lidmi, kteří se neustále omlouvají a lidmi, kteří je neustále osočují
- Andělé jako sny a jejich pády
- Pád Stalina se současným pádem humoru
- Dobrá nálada dle Hegelova pojetí

Jak vidno, k výběru máme bezpočet témat a záleží spíše na gustu recenzenta, které bude reflektovat více a čeho tím dosáhne. Kdybych chtěl být protivný, přirovnal bych k opakovanému motivu rozstřílených soch i tuto knihu, a řekl bych, že autor metaforicky rozstřílel své dosavadní motivy, protože shledal stejně jako kdysi dávno Stalin, že soudruzi – tedy jeho čtenáři – nestáli za jeho snahu a nic nepochopili.

Raději se vrátím k jinému motivu, který se opakuje v Kunderových knihách naprosto pravidelně, což je plození. Ještě ve „Směšných láskách“ nebo ve „Valčíku na rozloučenou“ bylo rozhodnutí neplodit či plodit veselé a hravé. Postupně však hravost ustupovala něčemu, co by se skoro dalo nazvat antigenezní hysterií a v takové Identitě se už hlavní hrdinka těší znovunabyté svobodě po smrti dítěte. Zde v „Bezvýznamnosti“ jde autor možná ještě dál, kdy Alainova matka se na dálku omlouvá svému synovi, že ho nedokázala zabít před jeho narozením, a aby ji odpustil, že ho přivedla na tento svět. Připadá vám tohle jako oslava lehkosti a bezvýznamnosti?

Nebo jiná věc: V mnoha Kunderových románech (Život je jinde, Žert, Nesmrtelnost) stojí proti sobě nezralé mládí jako tzv. „lyrický věk“ a zralá dospělost, které autor nepokrytě straní. Nyní však jsme svědky toho, kdy nezávazní lehkovážní mladíci ve své každodenní sladké bezvýznamnosti, ve svádění dívek, v organizování neužitečných rautů, v improvizovaných divadelních scénkách pro minimum diváků, nacházejí dokonalou symbiózu s vyzrálým autorem, který právě v bezvýznamnosti všeho kolem sebe nalézá vrcholný recept životní moudrosti. Nic proti tomu, ale nechybí nám tady i pomyslný dříblův ironický smích, který s údivem je nucen sledovat autora, jak se tu na stránkách poslední knihy pomyslně objímá s těmi, které ještě v Nesmrtelnosti nazýval „duchaplnými spojenci vlastních hrobníků“?

Proto dovolu, abych vyslovil – dle mého názoru – nadějnější závěr. Nejde zde o žádné myšlenkové vyvrcholení autorova díla, natož o testament či poselství. Jde hlavně o zábavné čtení na autorem oblíbená témata a těch je plno. Tím pádem ale můžeme doufat, že se ještě po čase autor s nějakým dalším románem vytasí. Ať už se bude jmenovat jakkoliv, je jasné, že v něm budou zase skloňována všechna oblíbená témata – některá více, některá méně. Za sebe bych prosil o důraz spíše na tu hravost a lehkost. A na tu dychtivou ochotu žen – žen jakéhokoliv druhu, věku či národnosti – ke svému veselému svedení.

V Ostravě 2. 1. 2016

Karel Franczyk